



Door
Marieke Sibarani

Parasiet! Of niet?

Een gebouw dat verbonden is aan
een ander, maar in stijl en vorm zo
contrasteert dat het vragen oproept,
is dat parasitaire architectuur?

Een gebouw beroert door de vorm, een afwijkende stijl of door de grootsheid waarmee het zijn omgeving imponeert. Als er een nieuw gebouw, meestal door uitbreiding, naast het oorspronkelijke wordt geplaatst, kiest de architect vaak voor een vernieuwende vorm. Zo werd het historische gebouw van het Stedelijk Museum, dat dateert uit 1895, in 2012 uitgebreid met een witte vleugel van composiet in de vorm van een badkuip.

Wat zo'n uitbreiding beoogt, is uitdagen. Het dwingt de bezoeker om een oordeel te vellen. *The New York Times* vond het een belachelijke vertoning, maar wie onderscheidend durft te zijn, is bestand tegen weerstand. Op een uitgesproken vorm volgt nu eenmaal een uitgesproken mening.

Volgens Lara Schrijver, als hoogleraar architectuurtheorie verbonden aan de Universiteit van Antwerpen, is het een logische ontwikkeling. “Vaak zien we vormen die uitdagen en sprekender zijn dan die van het gebouw ernaast, het oorspronkelijke gebouw. Zo laat je zien wat oud en nieuw is. Een gebouw is vaak een vertaling van een tijd waarin wij leven. Vroeger waren eerbied voor de geschiedenis en de oorspronkelijke vorm belangrijk, maar sinds de jaren zestig, zeventig is er meer aandacht voor de leesbaarheid van nieuwe toevoegingen.” Als de stijl en de grootte van de aanbouw overheersen, gaat het beeld voor zichzelf spreken. Is er sprake van onderdanigheid? Het nieuwe ontwerp kan het andere overtroeven of tegen zijn meester, het doorgaans

historische gebouw, aanleunen. De metafoor van parasiteren is geboren.

Bruggenbouwer

Lara Schrijver is voorzichtig met het begrip ‘parasitaire architectuur’. “Het betekent letterlijk dat een gebouw kan leven van de structuur en de vorm van een ander gebouw. Daar is niets mis mee als dat daadwerkelijk plaatsvindt, zoals het geval was met *The Las Palmas Parasite* van Korteknie Stuhlmacher Architecten. Dit tentoonstellingsobject werd in 2001 tijdelijk aan de betonwanden van een liftschacht van een voormalig pakhuis aan de Rotterdamse Wilhelminapier bevestigd. Het toont aan hoe gebouwen van elkaar kunnen profiteren en in bredere zin is het een manier om tijdelijke ruimte te realiseren door zijn parasitaire karakter – water, riolering en elektriciteit worden namelijk uit het hoofdgebouw getapt. Kan deze tijdelijke, parasitaire vorm een oplossing zijn voor acute woonsituaties? Is een

“**‘PARASITAIRE ARCHITECTUUR BETEKENT LETTERLIJK DAT EEN GEBOUW KAN LEVEN VAN DE VORM VAN EEN ANDER GEBOUW’**

Lara Schrijver

Het Havenhuis aan de Schelde, een voormalige brandweerkazerne, kreeg van de Britse architecte Zaha Hadid als uitbreiding van het historische pand uit 1922 een schittering als troon.



FOTO: BIMPORTAL BE



FOTO: ANNE BOUSEMA

The Las Palmas Parasite van Korteknie Stuhlmacher Architecten werd in 2001 tijdelijk aan de betonwanden van een liftschacht van een voormalig pakhuis aan de Rotterdamse Wilhelminapier bevestigd.

Balloon for 2 uit 1972, van Haus-Rucker-Co een collectief van kunstenaars en architecten, paste helemaal in de gedachte om traditionele woonvormen uit te dagen.

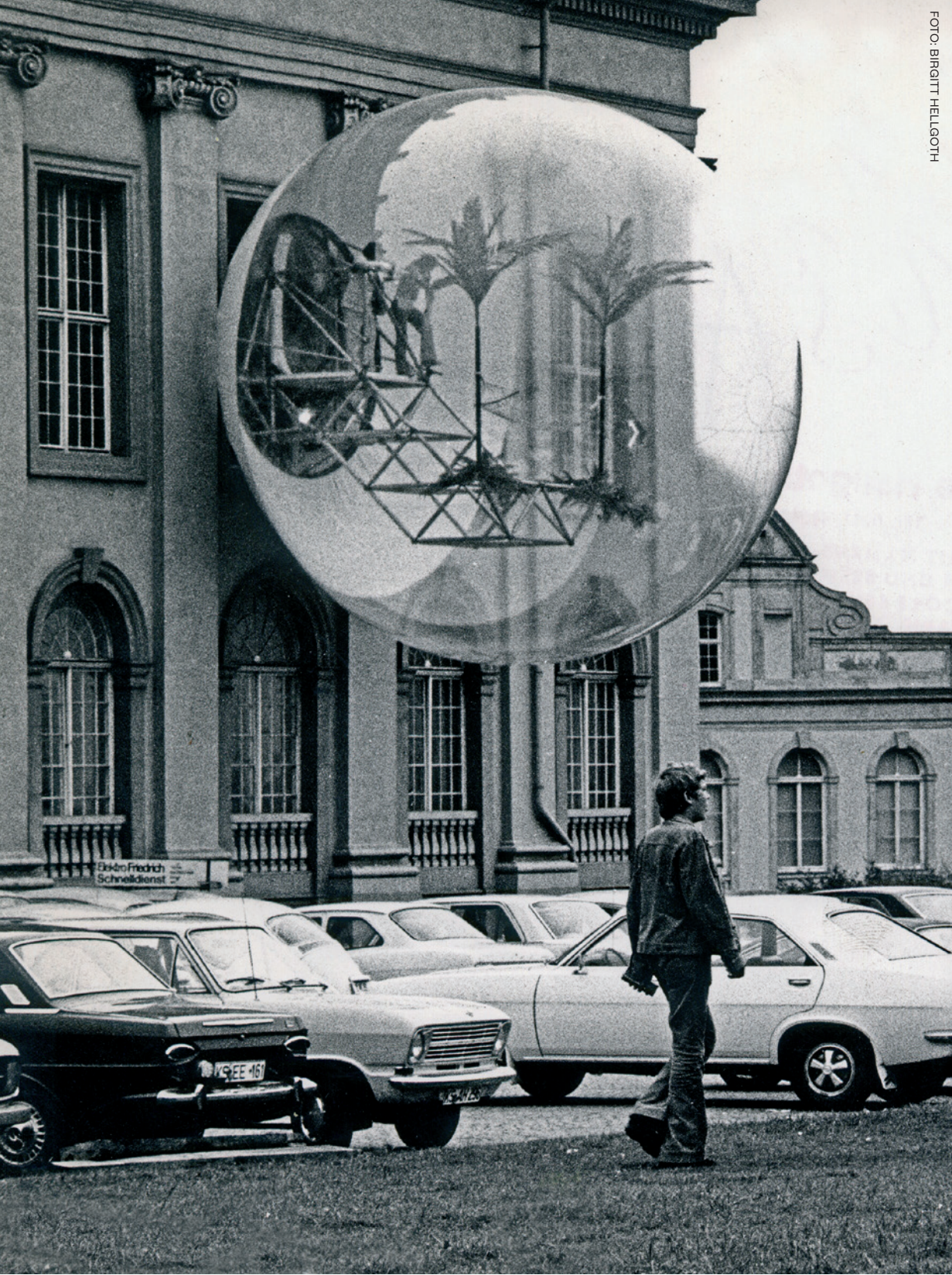


FOTO: BIRGITTE HELGOTH

tentenkamp op een dak realiseerbaar? Als statement geeft het een signaal af: profiteer van een leegstaand gebouw en geef het een nieuwe functie.”

Het gaat bij dit type architectuur niet alleen om de vraag en het aanbod, het vereist ook inventiviteit. De Spaanse ontwerper Fernando Abellanas zag een mogelijkheid in de met graffiti bewerkte onderkant van een brug in Valencia. Dat werd het plafond van een studiotje dat hij er direct onder bouwde.

Slechts een stoel, een tafel, enkele wandplanken en een metalen frame zijn nodig om onder aan deze brug een constructie te bouwen. In dit geval spreken we van parasiteren omdat de brug de basis vormt voor een nieuwe leefruimte. Steeds vaker kiezen mensen voor een alternatieve manier van bouwen, soms uit duur- of spaarzaamheid, vaker uit urgentie.

Plastic bubbel

Volgens Lara Schrijver ligt de oorsprong van parasitaire architectuur in de jaren zestig. “In Wenen vormde zich uit maatschappelijke onvrede een collectief van kunstenaars en architecten, Haus-Rucker-Co, dat opvattingen over de heersende bouwnormen wil doorbreken en de weg naar een utopisch woongenot introduceert. Aan gevels van gebouwen kwamen enorme doorzichtige bubbels te hangen zonder wc of keuken, bedoeld als een bubbel waar je je even in kunt begeven [*Balloon for 2* uit 1972]. Het paste helemaal in de gedachte om traditionele woonvormen uit te dagen. Het verlangen naar experimen- »

Wie poëtisch is aangelegd ziet in het ontwerp De Brug / De Kade van JHK architecten een omarming, een bescherming aan de Nieuwe Maas, een Goliath en David.



FOTO: BURG + SCHUH

» teren was groot en de drang naar verbeelding overheerst.”

Dit is een parasitaire beleving want dankzij een bestaand gebouw krijgt *Balloon for 2* een functie, al is het meer bedoeld om toeschouwers te prikkelen en ze aan te zetten tot nadenken. Parasiteren in letterlijke vorm, zoals de parasiet gebruik maakt van zijn gastheer en de ballon in dit geval van zijn gevel, gebeurt niet meer, hooguit als tijdelijk manifest.

Symbiotische relatie

Architect Winy Maas van het Rotterdamse bureau MVRDV ziet de directe samenspraak tussen twee gebouwen eerder als een symbiose. Het ontwerp *De Brug / De Kade* van JHK architecten (in samenwerking met West 8 Urban Design & Landscape Architecture en Dura Vermeer) is hier een goed voorbeeld van. Het bruggebouw bevindt zich vijftwintig meter boven een oude boterfabriek in Rotterdam. Door de kern, die losstaat van de nieuwe opbouw erboven en

ook nog eens groter is, staan de twee direct in relatie tot elkaar. Wie poëtisch is aangelegd ziet een omarming, een bescherming aan de Nieuwe Maas, een Goliath en David.

In Antwerpen staat ook al zo’n verbindend ontwerp, van de in 2016 overleden Britse architecte Zaha Hadid. Dit Havenhuis aan de Schelde, een voormalige brandweerkazerne, kreeg als uitbreiding van het historische pand uit 1922 een schittering als troon. De glazen bovenbouw heeft een lengte van 111 meter en verwijst volgens sommigen naar het diamantcentrum van de stad. Ook hier is ruimte voor poëzie. Waar de een er een diamant in ziet, beschouwt de ander het nieuwe deel als een schip dat de haven binnenvaart.

Winy Maas: “Architectuur mag schuren, het moet discussie oproepen. Dit is een goed voorbeeld van hoe je met de oudheid omgaat. Het maakt de stad levendig als eraan wordt geknutseld. Als je niet over de rand gaat, is er geen discussie en geen vernieuwing. Als architectenbureau zoeken we de grens op in vorm, in grootte, in samenspraak met zijn omgeving. Gebouwen communiceren, soms uit ijdelheid zoals de schitterende kroon op het Havengebouw in Antwerpen, wat overigens als belangrijke kracht van de havenstad niet geheel misplaatst is. Soms is een gebouw een aanklacht tegen de eenduidige vormgeving, zoals in het geval van ons Didden Village, ingezet als pars pro toto, als toonbeeld voor het woonbeleid van Rotterdam. In de jaren tachtig keurde de gemeente de bouw van de zogenaamde ‘dakdoos’ »

“**‘ARCHITECTUUR MOET SCHUREN, DISCUSSIE OPROEPEN. HET MAAKT DE STAD LEVENDIG ALS ERAAN WORDT GEKNUTSELD’**

Winy Maas

Didden Village (2007) is gebouwd op het dak van een monumentaal pand. Het dakdorpje heeft drie slaapkamers verdeeld over drie huisjes, straatjes en stegen, en is gemaakt van blauwe polyurethaan.



FOTO: ROB 'T HART

» goed, een opbouw op het dak van een sociale woning.” Die kun je niet per se mooi noemen, maar wel functioneel. In dit geval spreken we van parasitair omdat de opbouw mogelijk wordt gemaakt door het platte dak eronder.

Winy Maas: “De vraag naar stedelijke verdichting groeide in die tijd, net als de vraag om dit te doen op beschermde panden. Zo is Didden Village (2007) gebouwd op het dak van een monumentaal pand. Het dakdorpje heeft drie slaapkamers verdeeld over drie huisjes, straatjes en stegen, en is gemaakt van blauwe polyurethaan. Het blauw van de hemel is een kleur die opvalt en boven de andere daken

uittorent. Zo’n ontwerp roept discussie op en dat moet ook. Het prototype had voor de

“DE VRAAG NAAR STEDELIJKE VERDICHTING GROEIDE, NET ALS DE VRAAG OM DIT TE DOEN OP BESCHERMDE PANDEN”

Winy Maas

gemeente als doel om bewoners bewust te maken van de verdichting en om anders naar woonruimte te kijken.”

En dat werkte, het werd namelijk een beweging. De ‘Rotterdamse dakendagen’ zijn een jaarlijkse tentoonstelling op de daken van Rotterdam, een visie op het daklandschap, om inspiratie op te doen en om te laten zien hoe bewoners een tweede functie kunnen aanbrengen op hun dak. Dat kan de uitbouw van een woning zijn of de bijbouw van een terras, bio-divers verbouwen of het aanleggen van een grasmat. En dat bij voorkeur in een provocatieve kleur zodat de daken een eigen taal spreken. In dit geval is de parasitaire

eenling een collectief geworden.

Een architect zal zijn gebouw niet zo snel parasitair noemen. Het is de toeschouwer die met zijn fantasie aan de wandel gaat en soms ten onrechte een sticker op een gebouw plakt waar het niet hoort. Daar ontkomen we niet aan. Interessanter is de vraag wat een architect met zijn gebouw beoogt en waarom, wat de beeldtaal ons vertelt. Volgens Winy Maas mag een gebouw cynisch zijn, een aanklacht tegen de middelmatigheid. “Het mag ijdel van aard of een protestvorm zijn. Laat de toeschouwer maar kritisch zijn, een gebouw moet je raken.”

«